ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ

Р Е Ц Е Н З И Я
от
Проф. д-р Поля Голева

относно

получаване на научна степен „доктор”
от Живка Стефанова Стоилова – Николова в научна област 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление 3.6. Право. Научна специалност : Стопанско/Търговско право

Уважаеми членове на научното жури,

Живка Николова е зачислена със заповед РД- 09-110 от 29.12.2014 за докторант в ИДП, отчислена със заповед РД-09-110 от 29.12.2017 г. На заседанието на секцията по Гражданскоправни науки на 27.02.2018 г. е взето решение за откриване на процедура по защита и е предложено научно жури.

Кратки биографични данни

Живка Стефанова Стоилова - Николова е родена в гр. София, завършила е е Английска езикова гимназия, както и ЮФ на СУ " Св. Климент Охридски" с пълно отличие. Тя е магистър по право от 1991 г. С оглед усъвършенстване на образованието си е специализирала «Търговско право» в продължение на 2 години в СУ "Св. Кл. Охридски". Г-жа Николова е взела участие в програмата за международно сътрудничество и обмен "Еразъм+", в курс по юридически английски език в Британския съвет, в следдипломна програма за обучение в гр. Пейсли, Великобритания, в Център за европейски изследания и др. Работила е като юрисконсулт 2000 - 2002 г., главен юрисконсулт в «Авиокомпания Балкан» - 1997-2000, в Министерството на външните работи и като юрисконсулт в район "Слатина". Адвокат е от 2003 досега. От началото на 2015 г. е зачислена като докторант в самостоятелна форма на обучение по

стопанско/търговско право в Института за държавата и правото при БАН за тригодишен период, който изтече на 1.1.2018 г.

Относно публикациите на докторанта и участието й в научни форуми като докторант в ИДП

Г-жа Николова е участвала с доклади в 5-та, 6-та и 7-ма национални конференции на докторантите в областта на правните науки в к.к. "Слънчев бряг" и "Св. Константин и Елена" през 2015, 2016 и 2017 г. Изнесла е доклад на международната конференция "Роля и значение на международното и наднационалното право в съвременния свят" в УНСС през 2017 г. Докторантката има 4 публикации в научни правни издания, а именно:

1. «Понятие и правна същност на инвестиционния интерес при застраховка "живот", свързана с инвестиционен фонд" - ПМ 2915, бр. 3;
2. «Специфики на застрахователната премия и застрахователната сума по застраховка "живот", свързана с инвестиционни фондове». В: «Научни трудове на ИДП» т. 14, 2016 г.;
3. «Предоставяне на информация при разпространение на основаващи се на застраховане инвестиционни продукти". ПМ, 2017, бр. 2;
4.«Видове животозастрахователни договори, свързани с инвестиционни фондове». В: Сборник с доклади от 7-та Национална конференция на докторантите в областта на правните науки, ИДП - БАН, 2017 г.

Темата на дисертацията

По начало за всяка тема на дисертация шаблонно се твърди с по-голяма или по-малка степен на вероятност, че е актуална и не е писано за нея.

За работата на докторантката Николова обаче без никакво преувеличение това важи с пълна сила. Темата е нова, защото е посветена на ново правно явление - «застраховката «живот», свързана с инвестиционни фондове». Макар и спомената и в отменения Кодекс за застраховането от 2006 г., тази застраховка получи внушителен тласък с Кодекса за застраховането, в сила от 2016 г. и с най-новите директиви и регламенти на Европейския съюз. В света се изтъкват огромните предимства на този вид застраховане, който съчетава в едно неразривно цяло предимствата на застраховането и инвестирането, кумулира тяхната потенциална мощ и го превръща в едно от най-

желаните средства в инвестиционната среда. В същото време и теорията, и практиката са поставени пред неразорана целина. В застраховането като икономическа наука и в застрахователноправната наука никой не е разработил тази застраховка. Причината е в липсата на изрична законова уредба, която би изградила темелите на теоретичната и практическата й разработка, която би създала основите, върху които да се изгражда научният анализ. Изтъкнатото обстоятелство е голямо предизвикателство за всеки, който би се осмилил да пише за нея. Тук са необходими знания и опит и по застрахователно, и по инвестиционно право. И голяма доза смелост. Защото много малко са учените, които се занимават с правната проблематика на животозастраховането и на инвестиционния процес. Затова с голяма убеденост бих искала да изтъкна, че темата е оригинална, сложна и дисертабелна. Самият избор на темата, който е плод на самостоятелната преценка на авторката, представлява съществен научен принос в българската теория и придава значимост на дисертацията.

Методология и структура на дисертацията

Г-жа Николова прави изследване на непозната, неизследвана тема. Тя навлиза в една материя, единствено въоръжена с прецизно избран методологичен инструментариум. И с предварително набелязване на пътя, по който трябва да върви, за да достигне до целта – разкриване на правната същност на разглежданата застраховка. Авторката умело борави с основните методи на логическия анализ, задължителен при всяко научно изследване – метода на индукцията и на дедукцията и на критичния анализ на статуквото. Започвайки с историческото развитие, тя преминава през сравнителноправния преглед на застраховката в развитите държави, като същевременно я осветлява през призмата на историческия подход, за да стигне до прилагане на метода на правнодогматичния анализ по отношение на съществените елементи на договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционните фондове, на съдържанието на договора, правните последици на неизпълнението на договорните задължения, изменението и прекратяването на договора. Акцент бих искала да поставя върху разглеждането от авторката на спецификата не на застрахователния договор изобщо, а на договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове, които не се срещат при другите видове застраховки, а именно правото на доход, задължението

на застрахователя за инвестиране, информационните задължения на застрахователя, които през последните години станаха много актуални с реципирането на редица директиви в рамките на Европейския съюз. В тази връзка бих искала да отбележа като принос на дисертацията анализиране на практиката на Съда на Европейския съюз по някои въпроси на застраховката «живот», свързана с инвестиционни фондове.

Въз основа на правилно подбрания методологически арсенал авторката създава логична структура на работата, която я улеснява при обобщаването на резултатите от научното си изследване. След въведение, в което правилно посочват обосновката на темата, методите и предметът на изследването, целите и задачите, г-жа Николова започва изследването си с историкоправен и сравнителноправен преглед на правната уредба на договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове (глава първа), анализира понятието, правната същност и правната характеристика на договора (глава втора), изследва специфичните елементи на застрахователното отношение (глава трета) и изтъква спецификата в съдържанието му преди и след настъпване на застрахователното събитие (глава четвърта), като приключва с въпроси на изменението на прекратяването на договора (глава пета).

Положителни черти на работата

Освен гореизтъкнатото, следва да се посочат и редица други черти, характеризиращи дисертацията и научния профил на авторката.

На първо място, г-жа Николова застава върху постигнатото в изследваната материя в света и предимно в България. Тя изучава и се позова на всичко, което е постигнато у нас в застрахователноправната теория – методологията и структурата на застрахователния договор, на животозастраховането и на търговското и гражданското право. Г-жа Николова надгражда своята работа върху всичко, което е създадено през годините в областта на застраховането и застрахователното право.

На второ място, работата разполага със значим научен апарат. Г- жа Николова е изпълнила задължението на един истински учен да търси и открие всички съчинения в сферата на застрахователното право и на животозастраховането, независимо дали те са отпечатани преди социализма, по време на социализма или след това. С това тя създава една широка основа, върху която се растила нейното самостоятелно научно съчинение.

На трето място, авторката добросъвестно цитира авторите, на които се позова и които в една или друга степен са спомогнали тя да достигне до своите изводи.

На четвърто място, работата е написано на точен, разбираем юридически език. Съчинението се чете леко и с удоволствие независимо, че предметът на изследване на пръв поглед би могъл да изглежда суховат.

На пето място, от значение е историческият обзор, който прави г-жа Николова в глава първа от работата си. Тя посочва, че първите застраховки, свързани с инвестионни фондове, се появяват в Холандия през 1953 г. Впоследствие те се разпространяват във Великобритания. През 70-те години застраховки, сходни с дялово обвързаните застраховки във Великобритания, се появяват и в САЩ. Изтъква се, че държавите разглеждат тези застраховки като продукт, който може да допринесе за компенсиране на неблагоприятното въздействие на инфлацията, тъй като се отразява върху стойностите по животозастрахователните полици. Особено това важи за застраховките с променливи анюитети.

От историческия обзор разбираме, че в България застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове, е уредена за първи път в Закона за застраховането от 1997 г. Впоследствие тя се споменава в Кодекса за застраховането от 2006 г., а след това – в Кодекса за застраховането от 2016 г.

В Европейския съюз директива 2009/138/ЕО относно започването и упражняването на застрахователна и презастрахователна дейност, известна още като Платежеспособност II, съдържа също разпоредби от значение за изследваната застраховка. Отношение към нея имат още Директива 2016/97 относно разпространението на застрахователни продукти и Регламент 1286/2014 на Европейския парламент и на Съвета, както и други актове, изчерпателно изброени от г-жа Николова в глава първа от дисертацията.

По-нататък в работата сравнителноправният анализ се задълбочава с обзора на правната уредба в Австрия, Германия, Великобритания, САЩ. Представя се обзор и на правната уредба на договора за застраховка „живот", свързана с инвестиционни фондове в България.

На шесто място, основно място в работата заема въпросът за правната същност на договора «живот», свързан с инвестиционни фондове. Това е въпросът, дали обстоятелството, че договорите осигуряват застрахователно покритие и едновременно с това служат

като средство за инвестиране на парични средства, са застрахователни договори или инвестиции. Авторката стига до извода, че те са вид застрахователен договор и затова са намерили своето място в Кодекса за застраховането. Но в същото време тя отчита, че европейските директиви използват израза «инвестиционен застрахователен продукт» или «продукт, основаващ се на застраховане инвестиционен продукт». Докторантката привежда аргументи в полза на застрахователноправната същност на договора, но в същото време го разглежда и като инвестиция, която от своя страна определя като влагане на средства в активи за създаване на доход. Като резултат от своите разсъждения тя стига до нов извод – договор, който поражда комплексно правоотношение, което се състои от две сложни правоотношения – застрахователно и правоотношение с инвестиционен характер, обединени в едно функционално цяло. Застрахователното отношение се определя като главно правоотношение, докато правоотношението с инвестиционен характер – като подчинено и акцесорно – с. 45. Така авторката влиза в синхрон и с терминологията, използвана в правото на ЕС.

На седмо място, бих акцентирала и на едно друго понятие, изяснено в труда – понятието за инвестиционен фонд в контекста на застраховката «живот», свързана с инвестиционни фондове. Отчитайки разнообразието на инвестиционните фондове, тя прави пълно описание на правноорганизационните им форми, използвайки метода на сравнението на приликите и разликите им и използвайки като база няколко директиви на ЕС, сред които основно място заема директива 2009/65/ЕО. Внимание е отделено на предприятията за колективно инвестиране в прехвърлими ценни книжа, представляващи още колективни инвестиционни схеми, на алтернативните инвестиционни фондове и националните инвестиционни фондове, които представляват други предприятия за колективно инвестиране, различни от колетивните инвестиционни схеми. Авторката включва в инвестиционните форми, присъщи на този вид застраховане и вътрешните фондове на застрахователя и изтъква като тяхна специфика факта, че те се създават вътре в застрахователя, а не извън него и се обособяват предимно на финансова-счетоводна основа. Застрахованият, плащайки застрахователните премии, придобива дялове във вътрешния фонд на застрахователя по цена, определена в зависимост от нетната стойност на активите на фонда – с. 53 и с. 54. Вътрешният фонд е собственост на застрахователя, а средствата в него се инвестират по негова преценка. За да се разкрият по-добре

спецификите на вътрешния фонд, г-жа Николова го сравнява с договорния фонд, с който има най-много общи черти.

На седмо място, в работата е анализирана правната характеристика на договора за застраховка «живот»», свързана с инвестиционни фондове. Тук договорът не показва някакви различия в сравнение с общия застрахователен договор. Но за да излезе извън класическата схема, докторантката се спуска в обяснение на потребителските застрахователни договори, които са особено актуални именно в сферата на животозастраховането, защото едната страна е физическо лице, което сключва договора не по занятие, осъществяване на търговска дейност или професия.

На осмо място, дисертацията е посветена на особеностите на сключването на договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове. Те се изразяват в обстоятелството, че кандидатът за застраховане трябва да отговори и на въпроси, свързани с неговите знания и опит в областта на инвестициите, финансово състояние, склконността му към поемане на риск, за да може застрахователят да му предложи подходящ продукт – с. 73.

На девето място, в работата е определено понятието «ползвател на застрахователни услуги», въведено с новия Кодекс за застраховането – с. 78.

На десето място, специално внимание в работата е отделено на понятието за застрахователен интерес и за инвестиционен интерес при застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове. Авторката резонно стига до извода, че липсата на застрахователен интерес прави договора нищожен, но липсата на инвестиционен интерес – не. Освен това заслужава подкрепа виждането, че при договор, сключен от застраховащ, само той, но не и застрахованият, има инвестиционен интерес – с. 99. Не е обаче в достатъчна степен изтъкната спецификата на застрахователния интерес при договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове.

На единадесето място, изтъкната е спецификата на застрахователната премия – делението й на рискова и инвестиционна част – с. 104. Следва подробно обяснение на механизма за нейното инвестиране в избрани от застраховащия активи, разглеждането на понятието «инвестиционни единици». Поради липса на законова правна уредба, изследването е особено ценно както за теорията, така и за застрахователната практика. Заслужава подкрепа и констатацията на авторката, че част от премията се заделя за покриване на риска

«смърт» и така се гарантира определена в договора застрахователна сума.

На дванадесето място, в дисертацията са изследвани правата и задълженията на страните през призмата на договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове и последиците от неизпълнение на договорните задължения. От изключително голямо значение е актуалният в европейското право въпрос за информиране на застрахованите лица при договорите за застраховка «живот» и по-специално тези, които са свързани с инвестиционни фондове. Работата съдържа богата информация както за директивите, отнасящи се до това задължение, така и за практиката в някои държави. Застрахованите в качеството си на потребители трябва да бъдат ясно и подробно информирани, как се разпределят парите по застрахователните премии – каква част отива за покриване на риска, каква част – за комисиони, административни разходи и печалба на застрахователя, и каква – за инвестиране. Необходима е информация и за фондовете, в които ще се извършва инвестирането, доходът от него. Освен това правилно се изтъква, че освен административна санкция, застрахователите при неизпълнение на информационното задължение трябва да носят и гражданскоправни санкции спрямо застрахования. Въвежда се и ново задължение на застрахователя специално при разглеждания вид застраховане – задължение за даване на съвети във връзка с инвестиционни застрахователни продукти. В това отношение ценен помощник на докторантката се оказа Директива 2016/97 относно разпространението на застрахователни продукти. Изобщо работата печели много с изложението си относно информационните задължения при животозастраховането. Смятам, че тепърва тази тема ще става все повече актуална в световен мащаб. Засега санкциите от неизпълнението на това задължение са административна санкция и/или обезщетение на вреди, претърпени от застраховани вследствие на недаден съвет, на лош, непълен или погрешен съвет по силата на преддоговорна или деликтна отговорност. Предстои обаче този въпрос да се задълбочи. Работата се обогатява с още две специфични и новоразглеждани задължения – за образуване и поддържане на технически резерви и за инвестиране.

Приноси на дисертацията

1. За първи път не само у нас, но и в голяма част на държавите, до чието законодателство и литература авторката има обективен достъп е разгледана важна, нова и актуална застраховка пълно и изчерпателно, във всички нейни аспекти.
2. За първи път са изтъкнати специфики на застрахователен продукт, който не е присъщ на другите видове застраховки като понятието за инвестиционен интерес, инвестиционен фонд в контекста на договора за застраховка «живот», в това число изясняване на понятието и правната същноист на вътрешен фонд.
3. За първи път в теорията ни се определя понятието «инвестиционен интерес» в контекста на застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове и същият е съпоставен със застрахователен интерес.
4. За първи път се правят предложения за усъвършенстване на правната уредба на разглежданата застраховка.
5. За първи път са разгледани нови задължения на страните по застрахователния договор в контекста на този вид застраховка или е анализирана спецификата на основните задължения на застраховател и застрахован, проявявана при разглеждания вид застраховане.
6. За първи път е направен анализ на отделни моменти на несъстоятелността за страхователя при този вид застраховане.
7. Принос е създаването на понятие за инвестиционен интерес.
8. Приносни момента има при разглеждане на съдържанието на договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове и специално въвеждането на нови видове договорни задължения.
9. Принос са и пълното и цялостното включване в разработката на всички директиви относно животозастраховането и анализирането на моментите в тях, които са относими към разглеждания договор.
10. Принос са предложенията за усъвършенстване на законодателството относно тази застраховка.

Критични бележки и въпроси към докторантката

1. В дисертацията не е разгледан един много актуален през последните години въпрос в практиката на Съда на ЕС – ако застрахователят не изпълни задължението си да

информира кандидата за застраховане, включително и за правото му на отказ от договора в 30-дневен срок от сключването му, как застрахованият упражнява правото си на отказ и от кога започва да тече 30-дневният срок. Какви са правните последици от неизпълнение на информационното задължение на застрахователя?

2. В работата се отделя внимание на «ползвател на застрахователни услуги». За съжаление липсва обяснение, защо законодателят ни е изоставил понятието «потребител» за договора за застраховка «живот», свързана с инвестиционни фондове, след като застрахованият отговаря на всички признаци на потребител, а единствено се използва понятието «ползвател на застрахователни услуги», в което се включват и непотребители. Следва ли да се отправи критика към закона или авторката подкрепя новото понятие и ако е така, какви са й аргументите в полза на едно такова становище?

3. На с. 83 за застраховката живот с достигане на определена възраст, се говори за «риск». Това действително риск ли е и как се съвместява с общата дефиниция на застрахователния риск? Освен това ако при риск «смърт» смъртта настъпи преди да са събрани всички застрахователни премии, които покриват застрахователната сума, т.е. сумата е по-голяма от действително набраните средства по застрахователните премии, откъде застрахователят взема средства за да покрие разликата между застрахователната сума и сбора от застрахователните премии? По принцип може ли да се плати застрахователна сума, ако събраните застрахователни премии са по-малки по размер от застрахователната сума, която се дължи при реализиране на риска? От къде ще вземе застрахователят недостигащите за разликата финансови средства – от събраните застрахователни премии по другите застраховки ли?

4. Авторката пише на с. 132, че КЗ не ограничавал възможността за договаряне на ретроактивно покритие по животозастраховането. Би ли могла докторантката да отговори на въпроса, какво означава на практика «да е

възможно ретроактивно действие само по отношение на риска от страна на застрахователя» при риск «смърт»?

Заключение

В заключение считам, че по отношение на г-жа Живка Стоилова - Николова са изпълнени изискванията на чл. 6 от Закона за развитие на академичния състав на Р. България, отнасящи се до образователната и научна степен "доктор". Тя отговаря на изискването да има образователно-квалификационна степен "магистър". Представила е за защита дисертационен труд, който съдържа научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. Дисертационният труд е подготвен чрез самостоятелна подготовка в научна организация, която е получила акредитация от НАОА за докторска програма. Затова предлагам научното жури да вземе решение на докторантката Живка Стоилова – Николова да се предостави научната степен «доктор» **в научна област 3. Социални, стопански и правни науки. Професионално направление 3.6. Право. Научна специалност: Стопанско/Търговско право.**

1.06.2018 г. Написал:

Проф. Д-р Поля Голева